

Андрій Миколайович Дідик,

д-р екон. наук

Рахункова палата

вул. М. Коцюбинського, 7, м. Київ, 701601, Україна

E-mail: d3101220@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6387-1821>;

Юрій Сергійович Погорелов,

д-р екон. наук, професор

Рахункова палата

вул. М. Коцюбинського, 7, м. Київ, 701601 Україна

E-mail: YSPogorelov@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1192-874X>

ЕКСПЛЕЙНАРНИЙ БАЗИС РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Представлено наукові позиції у вигляді експлейнарного базису розвитку, відповідно до яких має розглядатися розвиток економіки України, що є важливим для визначення його характеру, принципів, векторів та способів, які їх операціоналізують, а також для розроблення інституціонального забезпечення розвитку та результативного використання призначених для нього ресурсів.

Уточнено зміст категорії «розвиток економіки», розкрито її відмінність від «зростання економіки». Із використанням якісних ознак загальних типів розвитку визначено характер розвитку України з урахуванням наявних умов та очікуваних змін у державі та за її межами.

Доведено, що за динамікою змін розвиток вітчизняної економіки має бути революційним, за спрямованістю – інтенсивним (орієнтованим на виникнення якісних змін сталого характеру завдяки використанню новітніх технологій, принциповому оновленню продуктової лінійки вітчизняних виробників), за джерелом (першопричиною) – екзогенно-ендогенним, з позиції уявлення суб'єкта розвитку про стан об'єкта в часі – прожективним, за елементом економічної системи, який змінюється найбільше, – структурним (оскільки саме сучасна структура економіки України є тригером низки негативних процесів у ній), за механізмом розвитку – біфуркаційним, за критерієм керованості – слабкерованим, за співвідношенням об'єкта та суб'єкта – суб'єктно-об'єктним (суб'єкт розвитку водночас є об'єктом розвитку), багатовекторним і холічним.

Визначено умови, за яких найближчим часом відбуватиметься розвиток економіки України незалежно від його характеру (встановленого або деякого іншого): зменшення адміністративного тиску на підприємництво (дерегуляція економіки), посилення суспільної ролі підприємців та їх всляка підтримка.

Виявлений характер розвитку національної економіки та умови, за яких він відбуватиметься на сучасному етапі, мають бути враховані в моделі розвитку, що забезпечить її адекватність реаліям в Україні, валідність і практичну застосовність, а також дозволить сформулювати завдання щодо розвитку для всіх його суб'єктів.

Ключові слова: національна економіка, розвиток, характер розвитку, ресурси розвитку, рушійні сили розвитку, ознаки типу розвитку, умови розвитку.

JEL: E60, F41, H10, O10, O20

© А. М. Дідик, Ю. С. Погорелов, 2022

Російська агресія викликала зміни у всіх сферах життя України. Проте увага в суспільстві прикута не лише до ситуації на фронті – наразі спостерігається актуалізація проблематики розвитку економіки країни після її перемоги.

Сьогодні є всі підстави замислитися над пошуком відповідей на складні та нагальні питання щодо майбутньої моделі розвитку економіки держави та її регіонів, майбутнього місця економіки України у світовій економічній системі.

Після завершення воєнних дій Україна має всі підстави розраховувати на доступ до міжнародних фінансових ресурсів за аналогом плану Маршалла, сучасних західних технологій та міжнародну технічну допомогу. Якщо Україна отримає обіцяні ресурси, то головним завданням стане їхнє раціональне використання, спрямоване, перш за все, на розвиток вітчизняної економіки, який дозволить перейти від сировинно-аграрного типу економіки, що мав місце практично всі роки існування незалежної України, до економіки високотехнологічного укладу, де створюються інноваційні продукти та продукти з високою доданою вартістю. За цієї умови виникає можливість не просто відтворення економіки України та її зростання, а повноцінного розвитку.

Про розвиток вітчизняної економіки йдеться в багатьох публікаціях, але системне уявлення про його сутність, види, рушійні сили, способи, каталізатори та інгібітори поки ще остаточно не сформувався, хоча більшість авторів пов'язує його зі змінами та процесом їхнього накопичення, перетворенням національної економіки шляхом її переходу з одного стану до іншого, більш досконалого. До того ж розвиток національної економіки не дістав інституційного забезпечення у вигляді комплексу нормативно-правових документів, механізмів та суб'єктів їхнього застосування.

У зв'язку з цим постає необхідність уточнення наукових позицій, відповідно до яких має розглядатися розвиток економіки

України. Таке уточнення є важливим, оскільки від його результатів залежать правильна постановка цілей розвитку національної економіки, визначення його векторів, способів, що їх операціоналізують, інституціональне забезпечення, результативне використання ресурсів, насамперед людських і фінансових.

Для уточнення сутності розвитку національної економіки доцільно звернутися до його експлейнарного базису (від англ. «to explain» – пояснювати) – сукупності теоретичних й емпіричних конструкцій, які цілісно описують такий складний і неоднозначний феномен, як розвиток вітчизняної економіки. Експлейнарний базис є вужчим за методологічний, оскільки не містить фактів, ідеалізацій, постулатів, обмежено включає емпіричну основу, а також є гнучкішим і призначений для якнайбільш повного пояснення сутності та змісту розвитку національної економіки.

Експлейнарний базис розвитку економіки спирається на категорію «розвиток економіки», що потребує уточнення її змісту та інших пов'язаних із нею термінів. Така «гра слів» спричиняє виникнення понять із непоясненим змістом та подальшого оперування ними, що може викривити висновки та результати будь-якого дослідження. Як зазначав Р. Декарт, «правильно вживайте слова, і ви звільните світ від половини непорозумінь» (цит. за (Петрушенко, 2009)).

Уточнення змісту категорії «розвиток економіки» доцільно розпочати з деяких загальних положень із цієї проблематики.

Розвиток як загальнонаукова категорія розглядається з трьох сторін:

як закон – характеризує перехід від одного буття до іншого, причому передбачається, що наступний стан буття буде кращим за попередній за кількісними або якісними характеристикам;

як явище – є протилежним буттю, яке перебуває в незмінному стані;

як принцип – є іманентною рисою буття, його невід'ємною характеристикою,

що також зумовлює можливість подальших змін буття.

Категорію «розвиток» не слід змішувати з близькими поняттями (експлікація, генезис, еволюція, еманация, діахронія), які характеризують окремі види розвитку або розвиток певних об'єктів, іноді використовуються замість поняття «розвиток», але все ж не тотожні йому.

Розвиток як загальноекономічна категорія є проєкцією загальнонаукового розуміння розвитку на об'єкти економічної науки. Зміст розвитку як загальноекономічної категорії розкривається завдяки вивченню умов його виникнення (змін, єдності й зумовленості наступного, більш досконалого стану попереднім, менш досконалим), характерних рис (наявності усвідомленої або неусвідомленої мети, внутрішнього прагнення суб'єкта або об'єкта розвитку, іманентності дискретних стрибків, які на певний час створюють стан нестабільності, наявності певного механізму гомеостазу, неповної залежності від суб'єкта розвитку, безперервності та умовної дискретності), принципів й аналізу думок учених (наприклад, наукові розвідки Дж. Б. Кларка щодо розвитку економіки, У. Ростоу та Г. Спенсера щодо суспільного розвитку, Й. Шумпетера щодо каузальних засад розвитку економіки та ін.).

На макрорівні розвиток часто розглядається як синонім поняття «зростання» (хоча економічний розвиток містить і зростання, і сталість) або в контексті структурних чи якісних змін в економіці. У загальному вигляді економічне зростання як категорія відображає суперечливий рух усіх елементів базису в їхньому зв'язку та взаємозумовленості з виробничими силами та надбудовою (Рудевська, 2020). Поняття «зростання» базується лише на кількісних змінах об'єкта (зміни розміру, обсягу й інтенсивності діяльності), які відбуваються у вигляді безперервного процесу, а поняття «розвиток» включає як кількісні, так і можливі якісні зміни.

Втім, більшість дослідників розмежовують поняття «розвиток» і «зростан-

ня». Р. Акофф зазначає, що зростання є збільшенням розмірів або числа, а розвиток з економічних позицій – процесом, у якому збільшується можливість задовольняти інтереси системи, яка визначається її внутрішніми характеристиками та потенціалом (Ackoff, 1991, с. 114). Принциповою відмінністю розвитку від зростання є якісна зміна стану, що безпосередньо впливає з наукових розвідок Й. Шумпетера, який іманентною рисою розвитку вважає створення нових явищ, тобто зростання, що не породжує якісно нових явищ, а лише збільшує масштаб або кількість уже існуючих, не є розвитком (Шумпетер, 2011, с. 158).

Отже, зростання та розвиток національної економіки – це тісно пов'язані, але не тотожні поняття: розвиток зумовлений не лише кількісними змінами в національній економіці, а переважно якісними змінами, тоді як зростання є майже завжди результатом кількісних змін.

На основі викладених положень визначено, що розвиток економіки – це безперервний процес, що відбувається за штучно встановленою або природною програмою як зміна її станів, кожен з яких є якіснішим за попередній, через що в національній економіці як у складній системі виникають, розкриваються та можуть бути реалізовані нові можливості, нові властивості, якості та характерні риси, які сприяють здатності держави виконувати нові функції, вирішувати принципово інші завдання, зміцненню її позиціонування у світовій економіці та на міжнародній політичній арені, підвищує здатність протидіяти негативним впливам, подіям і викликам різного характеру.

У викладеному змісті категорії «розвиток економіки» апріорі йдеться про прогресію як тип розвитку. Дегресію та пульсацію економіки як типи її розвитку немає сенсу планувати на майбутнє (їх доцільно аналізувати за даними минулого періоду).

Формування експлейнарного базису розвитку національної економіки спрямоване, перш за все, на визначення характеру

розвитку. Для цього використано якісні (дескриптивні) ознаки певного типу розвитку. Використання кількісних ознак у виявленні характеру розвитку економіки потребує кількісного апарату діагностики та його інтерпретації, що певною мірою збільшить складність визначення характеру розвитку національної економіки, а це не завжди є виправданим.

Ознаки певного типу розвитку дозволяють надати докладну характеристику розвитку національної економіки, операціоналізація якої має знайти застосування в розробленні моделі розвитку, нормативно-правових документах та інституційному забезпеченні цього складного, багатогранного, неоднозначного і слабопрогнозованого процесу.

Відповідно до ознак, проаналізованих у роботі (Погорелов, 2010), характер розвитку вітчизняної економіки вбачається таким.

За динамікою змін розвиток вітчизняної економіки має бути революційним через відсутність часу на поступові (еволюційні) зміни та нагальну необхідність найбільш повного використання «вікна можливостей», яке може відкритися для України у випадку прийняття та реалізації комплексу заходів щодо надання економічної допомоги для відновлення після завершення війни (аналог плану Маршалла). Розвиток поділяється на революційний та еволюційний із домінуванням як змісту змін, так і процесу змін. Такий розподіл має аналоги в деяких наукових працях. Наприклад, центральні та периферійні зміни в теорії організаційної екології або теорії організаційних популяцій М. Ханнана та Дж. Фрімена (Hanna n, 1989).

За спрямованістю розвиток вітчизняної економіки має бути інтенсивним, тобто орієнтованим на виникнення якісних змін сталого характеру завдяки використанню новітніх технологій, принциповому оновленню продуктової лінійки вітчизняних виробників. Але очевидно, що на перших етапах розвиток вітчизняної економіки буде екстенсивним, тобто спрямованим

якщо не на збільшення масштабу діяльності, то хоча б на його відновлення. Про це свідчить зміст оприлюдненого Плану відновлення України, над яким працювали понад 2 тис. експертів, поєднаних у 20 груп (UkraineRecovery Conference. План відновлення України, 2022). У Плані представлено основні принципи та підходи (регіонально-сфокусований і параметричний) до відновлення, а також цілі:

забезпечення стійкості (економічної, екологічної, соціальної в марафоні до перемоги);

пошук ефективних рішень якнайшвидшого відновлення найважливіших економічних і соціальних процесів, природних екосистем;

розроблення плану модернізації країни, який забезпечить стале економічне зростання та добробут населення (Ukraine Recovery Conference, 2022).

План розрахований на 10 років (2023-2032 рр.) і реалізуватиметься у дві хвили. Під час першої (2023-2025 рр.) планується втілити більшість із зазначених проєктів (580) вартістю понад 350 млрд дол. Друга хвиля міститиме меншу кількість проєктів, але потребуватиме більшого фінансування – понад 400 млрд дол. При цьому передбачено, що економіка України протягом цих 10 років зростатиме щороку на 7%.

За джерелом (першопричиною) розвиток вітчизняної економіки вбачається екзогенно-ендогенним, оскільки його джерело одночасно зумовлене наявністю протиріч, що накопичувалися в ній протягом десятиліть, наслідками воєнної агресії РФ (руйнування, припинення діяльності багатьох суб'єктів господарювання, у тому числі дуже важливих для економіки держави, масова еміграція населення працездатного віку та ін.) і передбачуваним комплексом заходів щодо надання економічної допомоги Україні для її відновлення після завершення війни. Тобто джерело (першопричина) розвитку національної економіки одночасно перебуває і всередині об'єкта розвитку – національної економіки, і поза її

межами та має не лише економічне, а й політичне походження.

Так, ЄС належить ініціатива розпочати планування відновлення України та розробити основні складові міжнародних зусиль щодо її повоєнного оновлення. Європейська комісія запропонувала створити новий механізм під назвою Rebuild Ukraine («Відбудувати Україну») – концепцію цього інструменту оприлюднено 18.05.2022 р. Rebuild Ukraine являє собою офлайн-платформу для залучення зовнішнього фінансування з метою відбудови України та спільної праці над відновленням зруйнованих міст і територіальних громад (European Commission, 2022a).

Rebuild Ukraine є основоположним правовим інструментом підтримки відновлення України після війни, ключовими складовими якого мають стати гранти, позики, інвестиції. Він буде включений до бюджету ЄС, що забезпечить прозорість, підзвітність і надійне фінансове управління цією ініціативою з чіткою прив'язкою до інвестицій та реформ. Механізм ґрунтуватиметься на досвіді ЄС у рамках Фонду відновлення та стійкості, який має бути адаптованим до безпрецедентних викликів реконструкції України, матиме особливу структуру управління, що забезпечує повну власність України (European Commission, 2022b).

Зусилля щодо відновлення має очолити українська влада в тісній співпраці з Європейським Союзом і ключовими партнерами (G7 та G20), іншими третіми країнами та міжнародними фінансовими інституціями та міжнародними організаціями. Планується, що Платформу з відновлення України, яка працюватиме як всеосяжний орган стратегічного управління, відповідальний за затвердження плану відновлення, складеного та реалізованого Україною за підтримки адміністративного потенціалу та технічної допомоги з боку ЄС, очолить Єврокомісія (Єврокомісія, 2022).

Розвиток економіки України з точки зору наявності об'єкта та суб'єкта розвитку вбачається специфічним, він є суб'єктно-

об'єктним, де суб'єкт розвитку водночас є об'єктом: визначено об'єкт – національну економіку, в якій передбачаються зміни структури, масштабу, властивостей, якостей, здатностей тощо, та суб'єкт розвитку, який здійснює вплив, що забезпечує або коригує процес розвитку об'єкта.

Суб'єкт розвитку вітчизняної економіки за складом є комплексним, оскільки в розробленні, прийнятті та реалізації рішень щодо розвитку економіки України мають взяти участь багато державних і місцевих органів влади, державних і зарубіжних установ та інституцій.

Сьогодні в Україні вже здійснено перші кроки щодо суб'єктності, але не розвитку, поки ще йдеться про відновлення вітчизняної економіки як початковий етап її розвитку.

Так, 21.04.2022 р. Президент України підписав Указ про утворення Національної ради з відновлення України від наслідків війни – консультативно-дорадчого органу при Президенті України (Указ Президента України, 2022). До її складу увійшли міністри провідних міністерств і голови кількох комітетів Верховної Ради України. Головними завданнями Національної ради в контексті досліджуваної тематики є:

розроблення плану заходів щодо післявоєнного відновлення та розвитку України;

визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди;

підготовка стратегічних ініціатив, проєктів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди.

Створення ще одного суб'єкта – Фонду оперативного відновлення – планується в рамках Держбюджету на 2023 р. До цього фонду планується направляти кошти міжнародних донорів і прибуток низки державних підприємств.

Розвиток з позиції уявлення його суб'єкта про стан об'єкта в часі може бути

прожективним та непрожективним. Такий розподіл спирається на погляди Платона, який визначив існування двох світів: ідей та речей. За теорією Платона, ідеї є прообразами або витоками речей, а певний ідеальний образ і виступає кінцевою метою розвитку (Vallee, 1990; Bhaskar, 2009; Davenport, 2009).

Метою прожективного розвитку є приведення об'єкта розвитку до ідеального, заздалегідь визначеного стану. Тому змінам об'єкта розвитку передують формування в його суб'єкта уявлення про майбутній стан об'єкта, яке надалі проєктується на об'єкт розвитку в кожний момент часу, дозволяючи нівелювати можливі відхилення його реального стану в процесі розвитку від уявлення про такий стан. Непрожективний розвиток відштовхується від поточного стану об'єкта без побудови його майбутнього ідеального стану. Ці підходи дістали активного застосування в теорії розв'язання винахідницьких завдань (Wagner, 2011; Orloff, 2006).

Отже, за умов прожективного підходу до розвитку передбачається, що об'єкт розвитку перейде від свого поточного стану до певного уявленого та описаного майбутнього через сукупність заздалегідь визначених змін, причому автентичність реального та уявленого станів забезпечується використанням критеріїв істини – кількісно та якісно виражених ознак або характеристик об'єкта розвитку.

Непрожективний розвиток заснований на ідеях східної та китайської філософії і передбачає зміни об'єкта розвитку без створення конкретного попереднього образу змін, спираючись на найкращий із можливих варіантів, який визначається співвідношенням внутрішніх якостей об'єкта та очікуваних змін у зовнішньому середовищі.

Дещо спрощуючи сутність прожективного та непрожективного розвитку, слід зазначити, що перший ще може бути названий цілепланованим, оскільки його використання передбачає встановлення чітко визначеної мети та плану дій щодо її досяг-

нення, а другий – ситуативним, оскільки він не припускає заздалегідь визначених дій, а спирається на інтуїцію (якщо говорити про характер або інструменти впливу суб'єкта розвитку), найкраще використання минулого стану об'єкта розвитку та очікувані зміни в зовнішньому середовищі.

Згідно з викладеними положеннями розвиток економіки України має бути прожективним, що потребує формування у відповідних структурах влади чіткого розуміння мети, змісту, характеру, рушійних сил, векторів розвитку їхнього співвідношення, взаємозв'язку та взаємозумовленості, відповідного інституційного та ресурсного забезпечення, а також їхньої операціоналізації у вигляді конкретних документів різного характеру та завдань всіх інституцій країни.

Використання критерію домінуючих перетворень у визначенні типу розвитку економіки України передбачає конкретизацію змін, які складають зміст процесу розвитку, не лише за якісним або кількісним характером, але і за найбільш мінливим елементом економічної системи. Визначення елемента економічної системи, який змінюється найбільше, дає змогу об'єктно локалізувати її розвиток, виокремити головні (найбільш сильні) зміни, що сприяє підвищенню керованості розвитку. За таким критерієм розвиток економіки України є субстратним, структурним і функціональним.

Субстратність розвитку економіки України проявляється в тому, що його цілі, вектори, об'єкти та суб'єкти, способи, очікувані результати, застосовувані стандарти та інституції мають бути докладно відображені в комплексі відповідних програм і стратегій.

Однак найбільш важливою є оцінка розвитку економіки України як структурного. Структурний розвиток національної економіки являє собою рух до деякої її раціональної структури, що відбувається шляхом структурної перебудови під впливом механізмів самоорганізаційного розвитку національного та світового рівнів,

державного регулювання, регулювання світових організацій та інтеграційних об'єднань.

Структура економіки України за минулі роки змінювалася, хоча і повільно, еволюційно, тобто без реального потужного управлінського впливу, реалізації ухвалених рішень, а лише як адаптація до впливу різноманітних чинників як у державі, так і за її межами (кон'юнктура ринку, соціальні й духовні потреби членів суспільства тощо). Наслідки еволюційних слабкокерованих змін у структурі економіки України є явно незадовільними. У 2010 р. в економіці України переважали третій (58%) та четвертий (38%) технологічні уклади (чорна металургія, металообробка, легка, деревообробна промисловість). Технології п'ятого укладу становили лише близько 4%, а шостого – менше 1% (Федулова, 2010). Тобто сучасні тренди світового економічного розвитку майже не знайшли відображення в розвитку вітчизняної економіки. З цієї оцінки минуло більше десятиліття, але надана технологічна структура економіки України якщо і змінилася, то несуттєво, а тому результати її зміни є непомітними.

Сучасна структура економіки України (будь-якого виду), яка підштовхує її до розбалансування, є не просто незадовільним явищем, а тригером низки негативних процесів, через які спостерігаються:

невідповідність протягом десятиліть наявної структури економіки проголошенню України в Конституції соціальною державою, а її ринкової економіки – соціально орієнтованою через збереження структури економіки України, що сформувалася ще за часів СРСР (третій технологічний уклад);

перевищення виробничих можливостей металургійного, хімічного та нафтохімічного комплексів над потребами внутрішнього ринку, що призводить до нераціонального витрачання сировини, матеріалів та енергії;

випробування на зовнішніх ринках продукції металургійного, хімічного та нафтохімічного комплексів суттєвої кон-

курентції, дій державного регулювання національних ринків і впливу постійно мінливої кон'юнктури ринків відповідних товарів унаслідок різноманітних процесів у світовій економіці, її окремих регіонах та видах економічної діяльності.

Актуальність структурного розвитку економіки України зумовлена ще й тим, що саме спосіб вирішення структурної проблеми становить фундамент післявоєнного відновлення, визначає перспективи. Важливість характеру та напрямів структурного розвитку вітчизняної економіки підтверджується історичним досвідом. Наприклад, план Моргентау, реалізований у 1945-1946 рр., що передбачав перетворення Німеччини з індустріальної країни на аграрну (Dietrich, 2013), та план Маршалла, спрямований на відновлення індустріальної економіки Європи, у тому числі промисловості Німеччини, за рахунок відродження структури економіки 17 країн Західної Європи та коопераційних зв'язків між ними (Шаров, 2015). Також перший п'ятирічний план (1962-1966 рр.) уряду Південної Кореї, орієнтований на форсований індустріальний розвиток, зокрема створення металургійної промисловості, та прийнятий до реалізації, незважаючи на негативну реакцію Світового банку і відмову у фінансуванні. Сьогодні корейська металургійна компанія POSCO вважається однією з найефективніших у світі (Новіков, 2022).

За критерієм механізму розвитку виокремлюють детермінований, стохастичний і біфуркаційний розвиток економіки України.

Розвиток економіки України навряд чи можна віднести до детермінованого, оскільки в ньому всі зміни мають бути передбачуваними і якщо некерованими, то достовірно відомими та / або хоча б прогнозованими. Детермінований розвиток із відповідним механізмом можливий у порівняно нескладних системах, що функціонують в умовах стабільного стану зовнішнього середовища протягом короткого часу. Із збільшенням часу очікуваного роз-

витку, так само як і зі зростанням складності системи, яка розвивається, його детермінованість зменшується, аж до дії принципу контрінтуїтивної поведінки системи.

Стохастичний розвиток зустрічається найчастіше. У рамках цього типу вплив сукупності чинників та різноманітних руйнівних сил, як і саму швидкість і вектор розвитку (в умовах його певної керованості), можна достовірно передбачати. Але слід ураховувати, що прогноз має певну ймовірність. Для стохастичного за механізмом розвитку можлива наявність декількох варіантів певних змін і заходів, для кожного з яких можна визначити ймовірність настання (класичний сценарний аналіз).

Розвиток економіки України належить до біфуркаційного типу, притаманного складним і дуже складним системам, де відбуваються хаотичні, несистемні на перший погляд зміни. Характерними рисами біфуркаційного розвитку є: незворотність; наявність точок розщеплення траєкторії розвитку за умов неможливості зворотного руху до таких точок, порівняно незначних умов та впливу, які визначають вибір подальшої траєкторії розвитку в кожній із таких точок; контрінтуїтивність поведінки системи; ергодичність; здатність до еквіфінальності; поєднання ентропійного та негентропійного ефекту у функціонуванні системи; формування доволі значних результатів, що є непорівнянними за інтенсивністю з впливом, який їх створив («ефект метелика» Форрестера (Forrester, 1961)); рефлексійна залежність майбутнього від його бачення тощо. Біфуркаційний розвиток – це найбільш складний тип за критерієм механізму, але саме він часто описує розвиток складних економічних і соціально-економічних систем.

За критерієм керованості розвиток економіки України належить до слабкерованого. Він відбувається, коли суб'єкт розвитку може впливати на процес, але і процес розвитку, і його результат, тобто зміни в стані економіки країни, більше залежать від впливу інших чинників (випадковості,

змін у зовнішньому середовищі, недосліджених або принципово недосліджуваних особливостей національної економіки тощо). Для слабкерованого розвитку доцільним є використання гнучких управлінських інструментів, що дозволяє відповідати можливим змінам, які зумовлені впливом інших чинників, а не суб'єкта.

Розвиток економіки України навряд чи можна визнати повною мірою керованим, оскільки в цьому процесі залежність його результату від дій суб'єкта немає підстав вважати повною, майже детермінованою. У той же час немає підстав визнати розвиток економіки України некерованим, у якому попри наявність суб'єкта вплив на процес розвитку є мінімальним або взагалі відсутнім (причому неважливо, чим зумовлена відсутність або мінімальність впливу – принциповою його неможливістю або відсутністю можливості (бажання) суб'єкта розвитку впливати).

У встановленні характеру розвитку національної економіки важливе значення має його векторність: за кількістю виокремлених векторів розвиток може бути моно-векторним, багатовекторним і фронтальним. Моновекторний та багатовекторний розвиток передбачає наявність відповідної кількості векторів. При фронтальному існує декілька векторів, які є односпрямованими або, як мінімум, несуперечливими й охоплюють усі сектори економіки чи економічну поведінку країни на різних ринках. Очевидно, що розвиток економіки України навряд чи може бути моновекторним. Швидше йдеться про багатовекторний розвиток, у рамках якого принципові зміни, що потребують величезної кількості різних ресурсів, плануються до реалізації в кількох ключових секторах економіки (наприклад, в енергетиці, машинобудуванні, у тому числі спеціальному тощо). У подальшому зміні в найважливіших секторах економіки, що мають здійснюватися певною мірою примусово, під контролем і за безпосередньої участі держави, повинні стати вихідною ланкою ланцюжка змін в інших галузях і видах діяльності, що зреш-

тою має привести до якісної зміни економіки країни, тобто її переходу до якісно кращого стану.

Із цих самих позицій розвиток національної економіки має бути холічним, оскільки йдеться про розвиток економіки загалом, коли навіть за умов збереження цілісності та єдності економічної системи її наступний стан відрізнятиметься (в ідеалі – значною мірою) від попереднього, причому, найбільш вірогідно, що така відмінність матиме не лише кількісний, але і якісний характер.

Виявлений характер розвитку національної економіки характерний для певних періодів, які можна виокремити за допомогою її життєвого циклу. Домінування певного характеру розвитку національної економіки на окремих етапах життєвого циклу може посилюватися через вплив цілеспрямованих дій керівництва держави, квазівипадковий вплив зовнішнього середовища або в ситуації, в якій опинилася країна через певні об'єктивні обставини (сьогодні в Україні такою ситуацією є війна).

Експлейнарний базис розвитку національної економіки не вичерпується лише комплексом типів розвитку, використання яких надає змогу виявити його характер. До складу експлейнарного розвитку входять і рушійні сили, його інгібітори та каталізатори, а також способи (механізми).

Розвитку як загальному явищу не властива рекурентна каузальність, розвиток як процес, під час якого відбуваються зміни стану об'єкта (системи), потребує певного імпульсу, певної першопричини, які локалізуються в зовнішньому та внутрішньому середовищі. Акцентування уваги лише на розвитку національної економіки без уваги до рушійних сил та ресурсної основи значно зменшує його керованість при одночасному збільшенні причинно-наслідкової невизначеності між управлінським впливом і розвитком економіки. Важливість виявлення рушійних сил розвитку національної економіки зумовлена:

ідентифікацією рушійних сил, їхнього складу, періодичності та характеру

впливу, що дозволить прогнозувати якщо не розвиток національної економіки повною мірою, то ступінь сприятливості зовнішніх і внутрішніх умов для нього, а це може зменшити витрати ресурсів та часу;

знанням рушійних сил, їх характеру та інтенсивності прояву, що уможливить прогноз виникнення точок біфуркації, у яких навіть найменший вплив дає змогу суттєво змінити стан національної економіки (за умови, що цьому сприяє сукупність зовнішніх і внутрішніх щодо неї обставин). Розвиток національної економіки як складної системи, що функціонує в мінливому та неконтрольованому зовнішньому середовищі, є нелінійним, варіативним, часто незворотнім процесом, у якому існує певна кількість точок біфуркації;

подальшою деталізацією на менш узагальненому рівні тих причин, що викликають і сприяють розвитку, а також вивченням впливу різноманітних чинників розвитку національної економіки – загальних і селективних, екзогенних й ендегенних, які багато в чому визначають його результат.

Конкретизація рушійних сил розвитку національної економіки зумовлена не лише характером розвитку, але і наявними ресурсами, найголовнішими з яких є час, фінанси, участь і підтримка зарубіжних партнерів, а також якістю державного менеджменту, що є запорукою результативного використання ресурсів. Ресурси розвитку національної економіки постійно змінюються: одні вичерпуються, інші виникають, треті просто зникають тощо. Результативність використання ресурсів розвитку національної економіки вирішальною мірою залежить від способів розвитку, механізмів різних видів, що їх операціоналізують, а також слабопрогнозованого впливу низки чинників, які поділяються на каталізатори та інгібітори розвитку.

Результативність розвитку національної економіки (досягнення встановлених цілей розвитку) значною мірою залежить від умов розвитку та чинників, що на нього впливають.

Умови розвитку виступають своєрідними метакритеріями визнання наявності розвитку як такого. У разі їх відсутності говорити про розвиток національної економіки некоректно, хоча можна говорити окремо про зміни, трансформацію, виникнення (або втрату) в національній економіці нових якостей тощо.

Дж. Б. Кларк виокремлює два основних чинники розвитку економіки – моральний і технологічний, а також наводить п'ять рушійних сил, що його викликають: нова техніка або технологія виробництва (точка зору майже тотожна думці Й. Шумпетера), зміна організаційних форм, збільшення кількості населення, накопичення капіталу в грошовій або речовій формі, зміна структури споживання (Clark, 2018, с. 202, 215). Але ці чинники мають загальний характер, діють безвідносно до особливостей країни, економіка якої має дістати розвитку, а тому форми їхньої об'єктивізації стосовно вітчизняної економіки потребують уточнення.

Щодо умов України, за яких найближчим часом відбуватиметься розвиток економіки незалежно від його характеру (встановленого або деякого іншого), то слід відзначити:

пріоритетними на найближчі кілька років будуть видатки бюджету на армію та безпеку, тобто будуть бюджети воєнної економіки зі збереженням виплат за соціальними програмами. За таких умов макроекономічна стабільність стає лише третім пріоритетом (РБК-Україна, 2022);

незважаючи на величезну руйнацію інфраструктури, промисловості, житлового та комунального господарства, вартість якої за останніми даними перевищує сотні мільярдів доларів, вирішення нагальних проблем у соціальній сфері (відбудова доріг, мостів, лікарень, житла, навчальних установ тощо) відсувається на другий план;

наявність рівноважних і нерівноважних сфер у національній економіці принципово не суперечить тому, що більш загальним станом для неї є все ж таки нестабільність і нерівноважність, оскільки в пев-

ний момент часу під впливом сукупності внутрішніх та зовнішніх чинників за умов повної адаптації економіки до зовнішнього середовища може спостерігатися рівновага, але вона є більш частковим, ніж загальним, випадком;

розвиток вітчизняної економіки безпосередньо пов'язаний з економічною безпекою макрорівня. Характер такого зв'язку є діалектичним, взаємним і причинно-наслідковим. З одного боку, розвиток економіки сприяє вдосконаленню її можливостей, набуттю якісно нових характеристик, що в цілому позитивно впливає на можливість протидії різноманітним загрозам, кількість яких завжди є великою, а з іншого – прагнення забезпечити економічну безпеку не просто сприяє конструктивним змінам у вітчизняній економіці, а виступає певним регулятором, який дозволяє такі зміни зробити не лише конструктивними, але й безпечними. Однак зв'язок економічної безпеки та розвитку вітчизняної економіки не слід вважати лінійним і надто простим: прагнення забезпечити економічну безпеку може негативно впливати на розвиток економіки, стримуючи і навіть істотно гальмуючи його темпи.

Окремо слід відзначити таку нагальну умову розвитку економіки України, як дерегуляція або зменшення адміністративного тиску. У рейтингу Doing Business-2020 Україна посіла 64 місце серед 190 країн (Doing Business-2020). Незважаючи на закриття Світовим банком у 2020 р. рейтингу Doing Business через низку причин (тиск окремих країн, недосконалість методології), не можна не визнати, що цей рейтинг певною мірою відображав реальні позиції держав.

Незважаючи на намагання України дістатися до верхніх щаблів Doing Business, у країні так і не вдалося вирішити нагальну проблему – процедурну зарегульованість господарської діяльності, особливо в адмініструванні податків. За даними останніх років вітчизняна економіка регулюється з використанням приблизно

78 тис. різноманітних нормативних документів (законів, постанов, розпоряджень тощо).

У розвинутих країнах суспільна роль підприємців оцінюється дуже високо, для їх підтримки створено систему інструментів, які підтримують інвестиції у виробництво, просувають технологічний експорт й упровадження цифрових технологій. В Україні такої системи немає, що в умовах відкритої економіки суттєво обмежило можливості розвитку промислового сектора, зумовило втрату технологічності та зробило неминучим перехід економіки до аграрно-сировинної моделі (Власюк, 2022).

Для результативного використання розробленої моделі розвитку економіки необхідно:

усунути зайві бар'єри, встановлені державою на шляху розвитку вільного підприємництва, які не дозволяють одержати очікуваний позитивний результат;

усунути будь-які протизаконні перешкоди й обмеження ділової активності;

забезпечити однозначність законодавства, усунути прогалини в нормативній базі та можливості її вільного тлумачення, замінити підзаконні акти законами.

Отже, за динамікою змін розвиток вітчизняної економіки має бути революційним, за спрямованістю – інтенсивним (орієнтованим на виникнення якісних змін сталого характеру завдяки використанню новітніх технологій, принциповому оновленню продуктової лінійки вітчизняних виробників), за джерелом (першопричиною) – екзогенно-ендогенним, з позиції уявлення суб'єкта розвитку про стан об'єкта в часі – прожективним, за елементом економічної системи, який змінюється найбільше, – структурним (оскільки саме сучасна структура економіки України є тригером низки негативних процесів), за механізмом розвитку – біфуркаційним, за критерієм керованості – слабкокерованим, за співвідношенням об'єкта та суб'єкта – суб'єктно-об'єктним (суб'єкт розвитку

водночас є об'єктом розвитку), багатовекторним і холічним.

Серед умов, за яких найближчим часом має відбуватися не просто розвиток, а результативний розвиток економіки України незалежно від його характеру (встановленого або деякого іншого), найважливішими слід визнати зменшення адміністративного тиску на підприємництво (дерегуляція економіки), посилення суспільної ролі підприємців та їх всляку підтримку.

Виявлений характер розвитку національної економіки та умови, за яких він відбуватиметься на сучасному етапі, мають бути враховані в моделі розвитку, що забезпечить її адекватність реаліям в Україні, валідність та практичну застосовність, а також дозволить сформулювати завдання щодо розвитку для всіх його суб'єктів.

Література

- Власюк В. (2022). Як не повторити помилок минулого і збудувати технологічну, конкурентоздатну економіку. *Економічна правда*. 17 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/17/687120/> (дата звернення: 26.07.2022).
- Єврокомісія офіційно запропонувала створити новий механізм для відбудови України (2022). *Європейська правда*. 18 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/18/687184/> (дата звернення: 20.07.2022).
- Новіков В. (2022). Яка модель для відновлення економіки після війни потрібна Україні. *Економічна правда*. 16 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/03/16/684116/> (дата звернення: 12.07.2022).
- Петрушенко В. (2009). Висловлювання та сентенції знаменитих філософів. *Тлумачний словник основних філософських термінів*. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». С. 234-261.

- Погорелов Ю. С. (2010). Природа, рушійні сили та способи розвитку підприємства : монографія. Харків : АдВА^{TM}. 352 с.
- Президент України (2022). Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квітня № 266/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (дата звернення: 12.07.2022).
- РБК-Україна (2022). Д. Шмигаль назвав два головних пріоритети бюджету на 2023 рік. *РБК-Україна*. 09 серпня. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/shmygal-nazval-dva-glavnyh-prioriteta-byudzheta-1660058293.html> (дата звернення: 12.08.2022).
- Рудевська В. І. (2020). Еволюція теорій економічного зростання та чинники його оцінювання. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. № 2 (22). С. 18-30.
- Стрикалюк Б. (2016). Теорія ідей Платона. URL: <https://tureligious.com.ua/teoriya-idej-platona/> (дата звернення: 05.08.2022).
- Федулова Л. (2010). Технологическая готовность экономики Украины к новым вызовам в условиях отсутствия технологической политики. *Економіка України*. № 9. С. 12-26.
- Шаров О. М. (2015). Уроки та перспективи «плану Маршалла» для України. *Економіка України*. № 4. С. 12-18.
- Шумпетер Й. (2011). Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Вид-во Києво-Могилянської академії. 244 с.
- Asckoff R. (1991). *Creating the Corporate Future: Plan or be Planned For*. NY: Wiley. 312 p.
- Bhaskar R. (2009). *Plato Etc. Problems of Philosophy and their Resolution*. London: Routledge, 267 p.
- Clark J. B. (2018). *Distribution of wealth. A Theory of Wages, Interest and Profits*. London: Forgotten Books. 478 p.
- Davenport J. (2009). *Will as Commitment and Resolve: An Existential Account of Creativity, Love, Virtue, and Happiness*. NY: Fordham University Press. DOI: <https://doi.org/10.1515/9780823238804>
- Dietrich John (2013). *The Morgenthau Plan: Soviet Influence on American Postwar Policy*. New York: Algora Publishing. 190 p.
- Doing Business-2020. Comparing Business Regulation in 190 Economies. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf> (дата звернення: 22.07.2022).
- European Commission (2022a). Communication from the commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the regions Ukraine relief and reconstruction. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ukraine-relief-reconstruction_en.pdf (дата звернення: 22.07.2022).
- European Commission (2022b). Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121 (дата звернення: 22.07.2022).
- Forrester Jay W. (1961). *Industrial Dynamics*. Cambridge: MIT Press. 464 p.
- Hannan M. T., Freeman J. (1989). *Organizational Ecology*. Cambridge. MA: Harvard University Press. 284 p.
- Orloff M. A. (2006). *Inventive Thinking through TRIZ: A Practical Guide*. Berlin: Modern TRIZ Academy International, Springer, 368 p.
- Ukraine Recovery Conference (2022). План відновлення України. Липень URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recover

y%20Plan%20blueprint_UKR.pdf (дата звернення: 11.08.2022).

Vallee R. (1990). Plato's Cave Revisited. *Kybernetes*. Vol. 19. No. 3. pp. 37-42. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/eb005847/full/html> (дата звернення: 05.08.2022).

Wagner A. (2011). Advanced Master in Innovative Design. URL: <https://triz-consulting.de/wp-content/uploads/2014/07/Mas-terThesisWagner.pdf> (дата звернення: 16.06.2022).

References

Vlasyuk, V. (2022). How not to repeat the mistakes of the past and build a technological, competitive economy. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/17/687120/> [in Ukrainian].

The European Commission officially proposed to create a new mechanism for the reconstruction of Ukraine (2022). *Ekonomichna pravda*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/18/687184/> [in Ukrainian].

Novikov, V. (2022) What model for economic recovery after the war does Ukraine need. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/03/16/684116/> [in Ukrainian].

Petrushenko, V. (2009). Statements and maxims of famous philosophers. *Explanatory dictionary of basic philosophical terms*. Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic University (pp. 234-261) [in Ukrainian].

Pogorelov, Yu. S. (2010). Nature, driving forces and methods of enterprise development. Kharkiv: AdvA^{TM} [in Ukrainian].

Prezydent Ukrainy (2022). The issue of the National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War: Decree of the President of Ukraine dated April 21 No. 266/2022. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> [in Ukrainian].

RBK-Ukrayina (2022). D. Shmygal` named the two main priorities of the budget for 2023. *RBK-Ukrayina*. Retrieved from <https://www.rbc.ua/rus/news/shmygal-naz-val-dva-glavnyh-prioriteta-byudzheta-1660058293.html> [in Ukrainian].

Rudevskya, V. I. (2020). Evolution of theories of economic growth and factors of its assessment. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, 2(22), pp.18-30 [in Ukrainian].

Strykalyuk, B. (2016). Plato's theory of ideas. Retrieved from <https://tureligious.com.ua/teoriya-idej-platona/> [in Ukrainian].

Fedulova, L. (2010). Technological readiness of the Ukrainian economy for new challenges in the absence of a technological policy. *Ekonomika Ukrainy*, 9, pp. 12-26 [in Ukrainian].

Sharov, O. M. (2015). Lessons and prospects of the "Marshall Plan" for Ukraine. *Ekonomika Ukrainy*, 4, pp. 12-18 [in Ukrainian].

Shumpeter, J. (2011). Theory of economic development. A study of earnings, capital, credit, interest, and the business cycle. Kyiv: Publishing House of the Kyiv-Mohyla Academy [in Ukrainian].

Ackoff, R. (1991). Creating the Corporate Future: Plan or be Planned For. NY: Wiley.

Bhaskar, R. (2009). Plato Etc. Problems of Philosophy and their Resolution. London: Routledge.

Clark, J. B. (2018). Distribution of wealth. A Theory of Wages, Interest and Profits. London: Forgotten Books.

Davenport, J. (2009). Will as Commitment and Resolve: An Existential Account of Creativity, Love, Virtue, and Happiness. NY: Fordham University Press. DOI: <http://doi.org/10.1515/9780823238804>

Dietrich, J. (2013). The Morgenthau Plan: Soviet Influence on American Postwar Policy. New York : Algora Publishing. 190 p.

Doing Business-2020. Comparing Business Regulation in 190 Economies. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/>

- curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf
- European Commission (2022a, May). Communication from the commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the regions Ukraine relief and reconstruction. *European Commission*. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ukraine-relief-reconstruction_en.pdf
- European Commission (2022b). Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction. European Commission. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/press-corner/detail/en/ip_22_3121
- Forrester, Jay W. (1961). *Industrial Dynamics*. Cambridge: MIT Press.
- Hannan, M. T., & Freeman J. (1989). *Organizational Ecology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Orloff, M. A. (2006). *Inventive Thinking through TRIZ: A Practical Guide*. Berlin: Modern TRIZ Academy International, Springer.
- Ukraine Recovery Conference (2022). Ukraine recovery plan. July. Retrieved from https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf [in Ukrainian].
- Vallee, R. (1990). Plato's Cave Revisited. *Kybernetes*, 19 (3), pp. 37-42. Retrieved from <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/eb005847/full/html>
- Wagner, A. (2011). *Advanced Master in Innovative Design*. Retrieved from <https://triz-consulting.de/wp-content/uploads/2014/07/MasterThesisWagner.pdf>

Андрей Николаевич Дидык,

д-р экон. наук

Счетная палата

ул. М. Коцюбинского, 7, г. Киев, 701601, Украина

E-mail: d3101220@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6387-1821>;

Юрий Сергеевич Погорелов,

д-р экон. наук, профессор

Счетная палата

ул. М. Коцюбинского, 7, г. Киев, 701601, Украина

E-mail: YSPogorelov@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-1192-874X>

ЭКСПЛЕЙНАРНЫЙ БАЗИС РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Представлены научные позиции в виде эксплейнарного базиса развития, в соответствии с которыми необходимо рассматривать развитие экономики Украины, что важно для определения его характера, принципов, векторов и способов, которые их операционализируют, а также для разработки институционального обеспечения развития и результативного использования предназначенных для него ресурсов.

Уточнено содержание категории «развитие экономики», раскрыто ее отличие от «роста экономики». С использованием качественных признаков общих типов развития определен характер развития Украины с учетом имеющихся условий и ожидаемых изменений в государстве и за его пределами.

Доказано, что по динамике изменений развитие отечественной экономики должно быть революционным, по направленности – интенсивным (ориентированным на возникно-

вление качественных изменений устойчивого характера благодаря использованию новейших технологий, принципиальному обновлению продуктовой линейки отечественных производителей), по источнику (первопричине) – экзогенно-эндогенным, с позиции представления субъекта развития о состоянии объекта во времени – прожективным, по изменяющемуся элементу экономической системы – структурным (поскольку именно современная структура экономики Украины является триггером ряда негативных процессов в ней), по механизму развития – бифуркационным, по критерию управляемости – слабоуправляемым, по отношению объекта и субъекта – субъектно-объектным (субъект развития одновременно является объектом развития), многовекторным и холичным.

Определены условия, при которых в ближайшие годы будет происходить развитие экономики Украины независимо от его характера (установленного или другого): уменьшение административного давления на предпринимательство (дерегуляция экономики), усиление общественной роли предпринимателей и их всяческая поддержка.

Выявленный характер развития национальной экономики и условия, при которых оно будет происходить на современном этапе, должны быть учтены в модели развития, что обеспечит ее адекватность реалиям в Украине, валидность и практическую применимость, а также позволит сформулировать задачи развития для всех его субъектов.

Ключевые слова: национальная экономика, развитие, характер развития, ресурсы развития, движущие силы развития, признаки типа развития, условия развития.

JEL: E60, F41, H10, O10, O20

Andriy M. Didyk,

Doctor of Economics

Accounting chamber

7 M. Kotsiubynskoho Street, Kyiv, 01601, Ukraine

E-mail: d3101220@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6387-1821>;

Yuriy S. Pogorelov,

Doctor of Economics,

Accounting chamber

7 M. Kotsiubynskoho Street, Kyiv, 01601, Ukraine

E-mail: YSPogorelov@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-1192-874X>

EXPLANATORY BASIS OF A NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT

The article contains concepts of development for Ukrainian economy in the form of development explanatory basis. Such basis is important for defining development character, formalizing aims and principles of development, choosing its vectors and methods that implement such vectors into reality, building institutional support of development and effective employment of necessary resources.

Using the general concepts of development studies, the content of notion “economic development” is specified. Difference between notions “economic development” and “economic growth” is considered. Via the qualitative features of general types of development, the character of development for Ukraine is suggested taking into account existing conditions and expected changes in Ukraine and abroad.

It is shown that by the dynamics of changes development of the Ukrainian economy has to be revolutionary, by the vector – intensive one (aimed to the emergence of qualitative changes with a stable character due to implementing new technologies and renewing the production as-

sortment of national producers), by the source (or the primary reason) – both exogenous and endogenous, by the view of development subject about changes over time – projective one, by the element of economic system that is mostly changed – structural (because the modern structure of Ukrainian economy causes some negative processes in it), by the development mechanism — bifurcational, by the measure of controllability – weakly managed, by the relationship between subject and object – both subject-object (subject of development is simultaneously an object of development), multi-vector and holistic.

There are defined conditions of Ukrainian economy development regardless of its character (defined or any other): decrease of the administrative pressure under entrepreneurship (deregulation of the economy), increasing of an entrepreneur's social role and his/hers comprehensive support.

Defined character of the national economy development and conditions under which such development will exist should be taken into account in the development model. This will provide model adequacy to the modern conditions in Ukraine, model validity and its practical usability, ability to formulate particularly development tasks for every of its subjects.

Keywords: national economy, development, development character, development resources, development driving forces, features of development type, development conditions.

JEL: E60, F41, H10, O10, O20

Формат цитування:

Дідик А. М., Погорелов Ю. С. (2022). Експлейнарний базис розвитку національної економіки. *Економіка промисловості*. № 3 (99). С. 92-107. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.03.092>

Didyk, A. M., & Pogorelov, Yu. S. (2022). Explanatory basis of a national economy development. *Econ. promisl.*, 3 (99), pp. 92-107. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.03.092>

Надійшла до редакції 31.08.2022 р.